

Jezus v svojem času

9. poglavje: Zadnji dnevi

Večerja velikega četrta

Evangelij nič ne govori o četrtkovem dnevu. Upravičeno mislimo, da ga je Jezus preživel v krogu svojih ožjih prijateljev in svoje družine, svoje matere, ki gotovo ni manjkala, ker jo srečamo naslednji dan ob vznožju križa. Zvečer pa se začenjajo odločilni dogodki, ki so jih zato vsi štirje evangelisti sporočili z obilico podrobnosti in kjer se nenavadno ujemajo. Celo sv. Janez, ki se običajno ne vrača na to, o čemer so govorili že sinoptiki, čuti potrebo, da bi bil natančnejši in nam daje mnogo točnih podatkov. Odslej moremo uro za uro obnoviti dogodke in spremljati Jezusa v njegovo trpljenje.

Velika noč je bila največji izraelski praznik. Če hočemo razumeti njen pomen in slediti njenim obredom, moramo prebrati 12. poglavje 2. Mojzesove knjige, ki poroča, kako jo je Mojzes ustanovil. Bilo je v času izraelskega bivanja v Egiptu: Jahve je na prerokovo prošnjo poslal na narod tlačiteljev "deseto šibo". Ponoči je pomoril vse egipčanske prvorojence; da bi bilo hebrejskim prizanešeno, je vsak skrbel, da namaže podboje svojih vrat z jagnjetovo krvjo. »Tisto noč naj jedo meso, pečeno na ognju, in nekvašen kruh; z grenkimi zelišči naj ga jedo ... Takole pa ga jejte: imejte ledja prepasana, sandale na nogah in palico v roki; jejte ga naglo,« kot potniki, pripravljeni na odhod. »To je pasha za Gospoda«, spomin na mimohod Boga. Tako bodo obhajali tudi spomin nanj, »Ta dan naj vam bo v spomin in praznujte ga kot Gospodov praznik!« Zato se bodo morali sedem dni vzdrževati kvašenega kruha, jesti samo opresnike in ves teden posvetiti Gospodu.

Judovsko izročilo je zvesto hranilo izpolnjevanje teh obredov. Velika razprava Pesahim v talmudu je še razširila njihova določila: jagnje, ki mu niso smeli streti nobene kosti, naj bi bilo pečeno na živem ognju, na ražnju iz granatne jablane. Preštete so bile vse čaše, ki jih je bilo treba izpiti med sveto večerjo in določeno je bilo, naj bo v vsaki tretjina vina in dve tretjini vode. Našteta so bila grenka zelišča in omaka, v kateri so bila namočena, je bila narejena po natančnem navodilu. Ali je bil taka tudi večerja Jezusa in njegovih učencev na veliki četrtek zvečer?

»Prvi dan nekvašenega kruha, ko so žrtvovali pashalno jagnje, so mu rekli njegovi učenci: »Kam hočeš, da gremo in ti pripravimo, da boš jedel pashalno jagnje? (Mr 14,12;).

Tu nastane kočljivo vprašanje v zvezi z datumom in nato s pomenom večerje. Cerkveni očetje, kakor Evzebij Cezarejski, so mnogo razpravljali o tem. Zdelo se je tako važno, da je dalo celo povod krivoverstvu! Videli smo, da je bil veliki praznik 15. nisana; jagnje so jedli na predvečer. Po sinoptikih je bila Jezusova večerja z njegovimi učenci velikonočna večerja, medtem ko sv. Janez po drugi plati jasno pravi, da je bil dan velikonočne večerje isti kakor dan njegove smrti (Jn 18,28). Po sinoptikih je torej četrtek zadnje večerje 14. nisan, Jezus pa umrje v petek 15. nisana. Po četrtem evangeliju pa moramo velikonočno večerjo postaviti na 13. in smrt na 14. Če pa trdimo, da ta večerja ni bila velikonočna, kar je, če beremo sv. Janeza, dopustno, zadenemo ob besedilo sinoptikov, ki govori nasprotno (npr. Mr 14,12; Lk 22,7). Ali je torej Jezusova večerja bila velikonočna? Prav pri sv. Janezu najdemo podatek, da so imeli farizeji velikonočno večerjo po Jezusovi smrti (18,28). Sicer pa različni znaki v samih sinoptikih dokazujejo, da tisti dan, ko je Jezus umrl, ni bil svet dan, ko ne bi bilo dovoljeno delati, saj se Simon iz Cirene vrača s polja, saj je bilo mogoče križati in celo pokopati obsojenca. Brez koristi bi se bilo spuščati v vse razlage o tem vprašanju. Poskusi, da bi ustvarili logično soglasje med obema verzijama, zahtevajo, da se zatečemo k domnevam. Razliko v datumih moremo dopustiti, ker je sv. Janez pisal v grškem okolju in se je naslanjal na naš običaj, da začnemo dan z uro nič ali opolnoči, medtem ko Judje postavljajo začetek dneva na predvečer, ob sončnem zahodu. Večer 14. nisana je bil zakoniti del 15., čeprav je po ljudskem običaju veljal za "večer 14.". Treba bi bilo še razložiti, da Jezus in farizeji niso slavili praznika isti dan. Na osnovi rabinskih izročil se zdi gotovo, da niso imeli vsi Judje istega načina določanja datuma in da so posebno Galilejci praznovali veliko noč že zvečer 13. Če je pa po drugi plati padel praznik na petek, predvečer sobote, so hoteli nekateri, predvsem saduceji, preložiti 15. nisan na soboto, ali pa celo podvojiti praznik, kakor kaže v podobnem primeru razprava v talmudu o priliki jom kipurja, dneva sprave. Pa pustimo brezkončne razprave, v katerih se odlikuje eksegetska znanost; dovolj je, da vemo, da so najnovejše in najuglednejše raziskave za kronologijo sv. Janeza – tako o. Lagrange kakor o. Lebreton, o. Prat in mgr. Ricciotti – ki pravijo za današnji koledar: zadnja večerja, ki je bila pravi velikonočna večerja, je bila v četrtek zvečer, 6. aprila, Kristus pa je umrl 7., ko je bila po postavi judovska velika noč.

Jezus je na vprašanje učencev odgovoril. Določil je dvoje apostolov, Petra in Janeza, in rekel: »Pojdita v mesto in naproti vama bo prišel človek, ki bo nosil vrč vode. Pojdita za njim in kjer bo vstopil, recita hišnemu gospodarju: ›Učitelj pravi: Kje je moj prostor, kjer bi jedel pashalno jagnje s svojimi učenci?‹ Pokazal vama bo v nadstropju veliko jedilnico, pripravljeno in urejeno; tam nam pripravita« (Mr 14,12-15; Lk 22,7-12). Nedvomno je šlo za prijatelja, zvestega človeka, ki je dal Jezusu na razpolago svojo hišo. Spoznavni znak ni tako nenavaden, kakor bi se zdelo, če se spomnimo, da hodijo na Vzhodu po vodo ženske in bi moški z vrčem na glavi zbujal pozornost.

Ko sta torej učenca, najbrž pri vratih blizu kopeli oziroma studenca Siloe, vstopila v mesto, sta zagledala moža, nato pa se je zgodilo vse, kot je hotel Jezus. »Veliko jedilnico« je rekel? Gotovo je hotel, da bi bila zadnja večerja, katere pomen je poznal, svečana. Pri prejšnjih velikih nočeh ni videti, da bi toliko zahteval. Umetnost je s posebnim veseljem prikazovala sijaj zadnje večerje, ki spada med motive, ki so najbolj znani krščanskim očem. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da je imela že po judovskem izročilu verska pojedina nadnaravni značaj in je nikakor ne smemo ločiti od zakramenta, ki ga je Jezus tedaj postavil. Zato moramo, bolj kakor pri znamenitih italijanskih "Zadnjih večerjah", tudi pri najslavnejši med njimi, Leonarda da Vincija, ali pri Nicolasu Poussinu in preveč janzenističnem Philippu de Champaigne, ki sta iskala bolj slikarski učinek, iskati pravo podobo zadnje večerje pri skromnih skulpturah 12. stoletja, na čelnem zidu stolnice v Charlicu ali v Saint-Benigne ali pa na okrnjenem nadpražju v Saint-Gilles-du-Gard, ki jim ni mar kiparskega učinka, ampak podajajo njeno čisto duhovno vsebino.

V hišah na Vzhodu še danes najdemo, običajno v prvem nadstropju, prostorno dvorano, ki jo čisto razsvetljuje viseča, štirioglata svetilka; namenjena je prehodnim gostom, predvsem če se zadržujejo nekaj časa. V njej so divani in preproge ter se morejo v njej po mili volji namestiti. Kje je bila dvorana, ki sta jo pripravila učenca za zadnjo večerjo? Zelo staro izročilo postavlja obednico zadnje večerje v zgornje mesto, onstran Tiropeja, v bližino jugozahodnega vogala obzidja. Gre samo za izročilo. Vsa četrt je bila namreč v času obleganja, 1. 70, porušena. Ali je bil spomin na Kristusa še zelo živ, ko so, nedvomno v 3. stoletju, zgradili tu skromno kapelo, ki so jo v naslednjem stoletju vključili v ogromno svetosijonsko baziliko? Potem ko so jo 1. 614 požgali Perzijci in nato še dvakrat, 1. 960 in 1011, muslimani, so jo končno ponovno zgradili križarji Godfrida Bouillonskega. V 14. stoletju je kraljica Sanche, žena neapeljskega kralja, Francoza Roberta

Anžuvinskega, dobila ferman egiptovskega sultana, ki ji je zaupal varstvo svetega kraja, kjer je naselila frančiškane. Njim dolgujemo današnji spomenik, precej prostorno dvorano z gotskim obokom na močnih porfirnih stebrih, s kapiteli, okrašenimi z grozdi in s klasjem. Vendar to danes niso več krščanska tla. Tam, kjer je po besedah letopisca Viljema iz Tira stala »prva in mati vseh cerkva«, je zgradba spremenjena v mošejo, ker so začeli, Otomani v 16. stoletju trditi – čeprav brez vsakega dokaza – da je prav na tem mestu Davidov grob. David, An Nebi Dawud, pa je v islamu zelo v časteh. V ozadju tihega vrtička, kjer se vzdolž zidu vzpenjajo v vetru šelesteče trte in se v soncu pozibavajo vrhovi visokih cipres, odpre star Arabec, s turbanom na glavi, krščanskemu romarju vrata v prostor, kjer je Kristus izgovoril besede: »To je moje telo, to je moja kri.. .«

Z nočjo, to je po pol šesti uri tega dne, se je torej začela velika noč. Gostje so plegli okoli mize. Velikonočno večerjo so jedli leže v dokaz, da je bilo izvoljeno ljudstvo po odhodu iz Egipta svobodno. Najprej so se zahvalili Bogu za vino in za ta dan, nato pa so jedli pravo velikonočno večerjo. Iz talmudske razprave Pesahim vemo, kakšna je bila okrog 1. 150 po Kr. Gotovo ni bila prav nič drugačna tudi v Jezusovih časih. Najprej so namakali opresne kruhe v rdečo omako, imenovano haroseth. Nato so popili prvi dve čaši, vmes nekaj kapljic slane vode v spomin na solze v Egiptu ter peli 113. psalm, ki pripoveduje o odhodu iz Egipta in kako se je na ukaz Najvišjega umaknilo Rdeče morje. Nato so jedli jagnje z "grenkimi zelišči", ostrimi dišavami, majaronom, lovorjem, s timianom in z baziliko, s katerimi grška in turška kuhinja še danes bogato začinjata ovčetano. Sledili sta zopet dve obredni čaši, tretji so rekli "čaša blagoslova", ker so jo spremljali z zahvalo, nato pa so zapeli Hallel, zahvalno pesem iz štirih psalmov, od 114. do 117. »Ne nam, Gospod, ne nam, temveč svojemu imenu daj slavo zaradi svoje dobrote, zaradi svoje zvestobe. Naš Bog je v nebesih. Njihovi maliki so srebro in zlato, delo človeških rok. Hvalite Gospoda vsi narodi, slavite ga vsa ljudstva! Zakaj silna je nad nami njegova dobrot, Gospodova zvestoba traja na veke.« Ali ni bila v zadnjih stihih 117. psalma že mesijanska napoved, ki so jo apostoli gotovo posebno vneto peli: »Blagoslovljen, ki prihaja v imenu Večnega?«

Velika noč je bila vesel praznik: »Slastna je kakor oljka,« pravi talmud, »in Hallel mora lomiti strehe hiš«. "Janezova dela", gnostično apokrifno delo iz 2. stoletja, nam res prikazuje učence, kako se drže za roke in v taktu poskakujejo okrog Jezusa ter prepevajo psalme v slavo Bogu. »Cantare volo, saltate cuncti« (peti hočem, poskakujte vsi – op. prev.), je rekel pozneje sv. Avguštin. V Jezusovem srcu

pa se je z veseljem mešala skrita žalost. »Srčno sem želel,« pravi, »jesti z vami to pashalno večerjo, preden bom trpel, kajti povem vam, da je ne bom več jedel, dokler ne bo dopolnjena v Božjem kraljestvu« (Lk 22,15-16). Pri večerji naj bi zadnjič poučil svoje zveste. Zato jo je začel z značilnim dejanjem.

»Vstal od večerje, odložil vrhnje oblačilo, vzel platno in se z njim opasal. Nato je vlil vode v umivalnik in začel učencem umivati noge in jih brisati s platnom, s katerim je bil opasan. Prišel je k Simonu Petru. Ta mu je rekel: »Gospod, ti mi noge umivaš?« Jezus je odvrnil in mu rekel: »Tega, kar jaz delam, ti zdaj še ne razumeš, a spoznal boš pozneje.« Peter mu je rekel: »Ne boš mi umival nog, nikoli ne!« Jezus mu je odgovoril: »Če te ne umijem, nimaš deleža z menoj.« Simon Peter mu je rekel: »Gospod, potem pa ne samo nog, ampak tudi roke in glavo« (Jn 13,4-9). Kako jasen je prvak apostolov na tej strani evangelija, silen značaj, poln žive vere, kakor iz enega kosa! »Veste, kaj sem vam storil?« je povzel Jezus. »Vi me kličete: Učitelj in Gospod, in prav pravite: zakaj to sem. Ako sem torej jaz, Gospod in Učitelj, vam umil noge, ste tudi vi dolžni drug drugemu noge umivati ...« (Jn 13,12-16). Veličasten nauk ponižnosti. Eden najvzvišenejših trenutkov liturgije velikega tedna, ko se sklanja v cerkvi prelat k nogam dvanajsterih siromakov, ki po pravici pomenijo apostole; kristjan naj namreč umiva noge siromaštvu; v Vatikanu opravlja to papež sam, kakor nekoč "Učitelj in Gospod".

Ali so apostoli razumeli nauk? Ali je Jezus s svojim presenetljivim dejanjem končno strl oklep napuha, zavisti in človeških ozirov, v katerih so še vedno tičale te sicer svete duše? Še malo prej je nastal med dvanajsterimi prepir za prostore okoli Jezusa, da bi vedeli, kdo je največji med njimi. Jezus je moral znova povzeti besedo, da je naredil red.

»Kralji narodov gospodujejo nad njimi in njihovi oblastniki se imenujejo »dobrotniki«. Med vami pa naj ne bo takó, ampak največji med vami naj bo kakor najmlajši in voditelj kakor strežnik. Kdo je namreč večji: kdor sedi pri mizi ali kdor streže? Ali ne tisti, ki sedi? Jaz pa sem sredi med vami kakor tisti, ki streže. Vi ste vztrajali z menoj v mojih preizkušnjah. Prepuščam vam kraljestvo, kakor ga je meni prepustil moj Oče, da boste jedli in pili pri moji mizi v mojem kraljestvu in sedeli na prestolih ter sodili dvanajst Izraelovih rodov« (Lk 22,25-30).

Prižgali so majhne lončene svetilke na svetilnikih: zunaj se je že popolnoma znočilo.